

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Theses Vniversae Theologiae Speculativæ, Sacramentalis,
& moralis**

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

Liber IV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42284

Res. 5. Peccatum est vendere res indifferentes, quibus homines communiter malè uti solent, qualia sunt venenum, falsa clavis, &c. nisi moraliter constet, eumentem non malè usurum.

Non est peccatum vendere res indifferentes quibus homines benè uti solent, qualia sunt arma: nisi constet, eumentem malè usurum.

Peccant caupones tempore prohibito carnes hospitibus indiscriminatim præparantes. Quod verum est, etsi eorum defectu, alii essent porrecturi.

Non peccant famuli ministrando dominis in rebus ex se indifferentibus, quæ non nisi remotè malo usui serviunt.

Imò possunt ex gravi causa, iis ministrare in rebus majorem connexionem cum peccato habentibus: non autem in iis quæ sunt intrinsecè malæ.

A peccato excusantur locantes domos meretricibus, si absit scandalum.

Volenti grave malum committere, non licet ex probabili sententia, suadere ut committat levius.

Non tamen est illicitum, volenti committere majus malum, proponere minus. Verùm hoc quoad proximum satis periculosum videtur.

LIBER IV.

DE RELIGIONE.

CAP. I. **R**eligio hic sumitur pro virtute, qua inclinamur ad cultum & honorem Deo exhibendum.

Res. 1. Non est virtus Theologica, sed moralis, quæ ut objectum quod respicit cultum divinum, Deum verò ut objectum cui.

Medium in ea accipitur non secundum passiones, sed secundum æqualitatem, inter operationes quæ sunt ad Deum.

Est præstantior aliis virtutibus moralibus, magisque ad virtutes Theologicas accedit.

Ref. 2. Est una virtus specie, honorem Deo exhibens secundum unam rationem, nempe ut est primum principium creationis, & gubernationis rerum.

Quod ita intellige, ut Religio immediatè cultum divinum respiciat, excellentiam verò Dei, nonnisi mediante cultu ei exhibito.

Ref. 3. Religio distinguitur tum à virtutibus Theologicis, tum à tribus virtutibus moralibus, videlicet prudentia fortitudine, & temperantia

Distinguitur etiam à virtute justitiæ strictè sumptæ, ut habet locum inter homines.

Item distinguitur à Dulia, qua sancti honorantur, esto eadem virtute charitatis Deum, & proximum diligamus.

Non videtur distingui à virtute pœnitentiæ, cujus proprium est jus divinum defendere, & illa sum servare.

At nec nisi ratione distinguitur à sanctitate, ad quam spectat generatim omnia virtutum opera in Deum referre.

CAP. II. *Ref. 1.* Devotio, quæ aliud nihil est quàm, voluntas promptè tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, est actus Religionis.

Charitas devotionem causat, & vicissim per devotionem charitas nutritur.

Devotio generatur in homine ex duplici consideratione, nimirum divinæ bonitatis, & proprii defectus.

Devotio per se spiritualem lætitiâ mentis causat, per accidens verò, tristitiâ.

Ref. 2. Oratio est actus Religionis, quatenus per eam homo se Deo subjicit, & profitetur se illius auxilio indigere.

Oratio porrigitur Deo, quasi per ipsum implenda, & sanctis quasi per ipsos impetranda.

Non

Non debemus à Deo petere temporalia, nisi ut sunt quædam adminicula ad beatitudinem.

Tenemur inimicos non excludere à communibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus.

Triplex attentio adhiberi potest orationi, nempe ad verba, ad sensum, & ad finem orationis, quæ postrema est maximè necessaria.

Oratio semper, exauditur, positis quatuor conditionibus, quando scilicet aliquis pro se petit, necessaria ad salutem, piè, & perseveranter.

Oratio peccatoris ut sic, interdum exauditur ad vindictam, at quæ procedit ex bono naturæ desiderio, exauditur ex pura misericordia.

Quatuor sunt orationis partes, nempe orationes, postulationes, obsecrationes, & gratiarum actiones.

Res. 3. Ordinati, professi, & beneficiati tenentur quotidie recitare horas canonicas.

Ad hoc tenentur habentes beneficium simplex, aut curatum, præstimonias, capellanias collativas, commendas. Non tamen extenditur obligatio ad coadjutorias, nec ad pensiones.

Verùm qui habent pensionem titulo clericali tenentur quotidie recitare officium 1. Virginis, in locis ubi Bulla Pii V. hæc de re edita, recepta est.

Ex communi sententia Beneficiarius tenetur ad recitationem horarum, etsi beneficii proventus valor sit exiguus.

Item tenetur qui sua culpa nullum fructum percipit: & qui jam non recipit, sed aliàs est recepturus: non tamen qui injustè omnibus fructibus, eorumque spe privatur.

Imò qui ob sterilitatem nullum fructum uno anno ex beneficio percipit, non tenetur pro eo tempore ad solitum horarum pensum.

Ille per quem stat ne beneficium possideat, tenetur ad horarum recitationem: non autem qui ab extincto impeditur, ne possessionem capiat.

At ille qui possidet, & administrat beneficium litigiosum, tenetur, quando moraliter certum est fructus ei pro rata adjudicandos.

Tenentur fructus restituere, qui post sex menses à beneficio obtento, officium non recitant, nisi legitime excusentur.

Quæ restitutio fieri debet pro rata horarum omiffarum & in utilitatem ipsius beneficii, vel pauperum.

Ref. 4. Officium divinum integrè recitari debet, ita ut peccatum sit mortale, unam ex septem horis, aut illius medietatem scienter prætermittere.

Habere voluntatem non recitandi officium aliqua die, non est ex se, nisi unum peccatum mortale.

Qui detinentur aliqua brevi occupatione ad officium necessaria, censentur integrè recitare.

Interruptio non obstat integritati officii, etsi fiat ad longum tempus, & sine legitima causa.

Verum sine causa officium notabiliter interrompere, videtur quædam irreverentia venialis.

Peccatum est verba voluntariè omittere, aut truncare: non tamen teneris ita recitare, ut actu te ipsum audias.

Quando recitas cum socio, sufficit quod alternativim psalmorum versus recites, modo reliqua audias.

Non tamen satisfacis, si dum tu unum versum recitas, socius alium, etiam te advertente, recitet.

Qui ex inadvertentia officium immutavit, non tenetur proprium diei officium recitare.

Ref. 5. Ut satisfiat præcepto recitandi horas, multi dicunt sufficere attentionem externam: at communior, & tutior sententia requirit etiam internam.

Sufficit autem attentio vel ad verba, vel ad sensum, vel ad Deum, vel ad aliquod fidei mysterium, eaque vel actualis, vel virtualis.

Qui in fine psalmi, vel officii bona fide inchoanti, adver-

advertit se omnino distractum fuisse, non tenetur quicquam repetere.

Res. 6. Tria sunt capita causarum à recitatione officii excusantium, quorum primum est impotentia. Unde excusantur qui ob aegritudinem non possunt sine gravi incommodo recitare.

Qui potest recitare majorem officii partem, ad eam tenetur, si non nisi minorem, ad nihil tenetur.

In dubio standum est iudicio Medici; quòd si ille dubius manet, infirmus à recitatione excusatur.

Defectu Medici potest aegrotus stare iudicio superioris, iisque deficientibus, dictamini propriae conscientiae.

Qui non potest officium solus persolvere, tenetur illud recitare cum socio, si eo modo sufficienter iuvari potest.

Debet beneficiarius socium tunc adhibere, et si non possit habere illius copiam, nisi oblato moderato stipendio.

Idem probabilius dicendum videtur, de clerico non habente beneficium; quamvis nonnulli eum excusent.

Secundum caput continet gravem, & repentinam occupationem occurrentem, quae non potest sine magno incommodo praetermitti. Unde Concionatores, Confessarii, Lectores, &c. interdum à recitatione excusantur.

Qui mane praevidet se, reliquo die impediendum, quo minus officium possit recitare, tenetur recitationem anticipare.

Tertium caput continet dispensationem, quae à summo Pontifice dari potest, non autem ab Episcopo, qui tamen in dubio potest legem Ecclesiasticam interpretari.

Res. 4. Beneficarii choro non assistentes, privantur distributionibus, etiam ante quamcumque iudicis sententiam.

Quod intellige, etiam de iis qui primis sex mensibus à possessione beneficii choro non interfunt, esto fructibus non priventur.

Distributiones ordinariae & propriè dictae, iis accrescunt qui choro verè, & non tantùm, fictione juris assistunt, quando alii absunt.

Extraordinariae verò & impropriae, ad arbitrium Ordinarii fabricae Ecclesiae, vel alteri pio operi applicari possunt.

Qui officio interfunt non possunt, prohibente Concilio Trid. licitè aut validè praedictas distributiones absentibus remittere.

Ref. 8. Beneficiarius lucratur distributiones, quando abest à choro ob infirmitatem, quae sit gravis iudicio Medici.

Item si non assistit, ut caveat grave damnum, sive in corpore, sive in bonis fortunae, sive in honore.

Et rursus si abest ob utilitatem propriae Ecclesiae, non autem si ob utilitatem alienae.

Unde Vicarius Episcopi, etsi quandiu Episcopo inservit, fructus Canonatus percipere possit, non tamen distributiones absentiae à choro respondent.

At poenitentiarius Canonicus lucratur, fructus & distributiones, quando in propria Ecclesia confessionibus audiendis vacat.

Canonicus Parochus lucratur fructus sui canonatus, quando Parochiae deservit, non tamen distributiones quotidianas.

Theologus alicujus Ecclesiae, si absit à choro ut legat, vel concionetur in propria Ecclesia, lucratur distributiones.

Absens causa studii lucratur fructus, non tamen distributiones. Verùm in his omnibus videnda est locorum consuetudo legitime praescripta.

CAP. III. *Ref. 1.* Adoratio, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet, est actus Religionis externus.

Excel-

Excellentibus creaturis dulciam, & adorationem exhibemus; Deo soli latriam, & sacrificium.

Duplicem Deo adorationem exhibere debemus, corporalem & spiritualem, quarum illa ad hanc referenda est.

Determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, sed secundum aliquam decentiam, sicut & alia corporalia signa.

Eligitur locus ad adorandum triplici de causa; nempe propter consecrationem, mysteria, & concursum.

Ex decentia adoramus versus orientem, propter divinam majestatem, paradisum, & Christum.

Res. 2. Sacrificium est actus externus Religionis, quo aliqua res exterior Deo offertur.

Oblatio sacrificii in communi est de lege naturæ, determinatio verò sacrificiorum est ex institutione divina, vel humana.

Debemus sacrificium externum & internum soli Deo offerre, tanquam principio & fini nostro.

Actus qui aliunde non habent laudem, quàm quia fiunt in honorem Dei, sunt propriè sacrificia.

Sacrificia sunt oblationes, cum aliqua immutatione, sed oblationes non sunt sacrificia. Primitiæ sunt oblationes non sacrificia. At decimæ nec sunt oblationes, nec sacrificia.

Omnes tenentur Deo offerre sacrificium interius, nempe devotam mentem. Ad exterius verò aliter tenentur existentes sub lege veteri, aut nova, aliter quàm non sub lege.

Omnes tenemur ad virtutes quæ sunt de præcepto, non autem ad eas quæ sunt supererogationis.

In lege nova nullum est verum sacrificium, præter Eucharistiæ oblationem; oblatio autem thuris non est sacrificium, sed cæremonia ab Ecclesia instituta.

Res. 3. Inter actus Religionis externos, quibus aliquid

aliquid Deo offertur, ponuntur oblationes, & primitiæ.

Oblationes non sunt de præcepto, nisi propter necessitatem ministrorum, aut consuetudinem, aliamve ejusmodi causam fieri debeant.

Qui oblationes debitas non reddunt, possunt puniri privatione sacramentorum, non per ipsum sacerdotem, cui debentur, sed per superiorem aliquem.

Sacerdotes tenentur oblationes non modo in proprios usus, sed etiam in cultum divinum, & in usum pauperum convertere.

Religiosi possunt oblationes accipere ut pauperes, ut ministri altaris, & ut parochi.

Possunt fieri oblationes de qualibet re licite possessa, nisi id vergat in damnum alterius, aut scandalum inde oriatur. Unde possunt acceptari privatim factæ de mercede prostibuli.

Non est obligatio solvendi primitiæ, ubi ministri Ecclesiæ aliunde sufficienter habent, ut sustententur.

Res. 4. Solutio etiam decimarum inter actus externos Religionis numerari solet.

Est ex jure naturæ, quod aliquid detur ministris Ecclesiæ in sustentationem; quod autem detur decima pars, est jam ex determinatione Ecclesiæ.

Modo ministri Ecclesiæ habeant unde sustententur possunt aliqui eximi à solutione decimarum, ob consuetudinem, præscriptionem, aliasve causas.

Decimæ sunt triplicis generis, quarum aliæ dicuntur personales, aliæ prædiales, aliæ mixtæ.

Jus solvendi decimas personales ferè ubique abrogatum est; quare videndum quid hac de re ferat locorum consuetudo.

Decimæ verò prædiales & mixtæ solvendæ sunt per se loquendo, ex integris omnibus fructibus bonorum mobilium, & immobilium.

Jus percipiendi decimas ad solos Clericos spectat, ipsæ verò decimæ ad laicos possunt pertinere.

— Summus

Summus Pontifex ex justa causa, redditus decimarum laicis in perpetuum concedere potest.

Non potest jam Episcopus, sine consensu Pontificis, Ecclesie suae decimas concedere laicis in feudum perpetuum.

Potest tamen, mortuo ultimo feudatario, decimas nondum acceptas, alteri infeudare.

Decimae prae diales videntur pertinere ad Ecclesiam in cuius terminis prae dia sita sunt. Spectanda tamen locorum consuetudo.

Quando grex in duabus Parochiis pascitur, decimae debentur utrique Ecclesiae: & magis ubi pascitur, quam ubi locatur.

Clerici ut habent Ecclesiasticas possessiones, non tenentur solvere decimas: secus quatenus possident alia bona.

Durum est, quod Ecclesia non teneatur solvere decimas ex hereditate ipsi concessa, quae in territorio alterius parochiae sita est.

CAP. IV. *Res. 1.* Inter actus externos Religionis numeratur etiam votum, per quod homines Deo aliquid promittunt, quod tenentur reddere.

Ad valorem voti requiritur voluntas plenè deliberata, votendi & se obligandi, non tamen, exequendi.

Ad materiam voti necesse est ut sit in nostra potestate, & opus bonum, quod melius non impediat.

Qui vovit Religionem, si hic non recipitur, tenetur alibi ingredi; secus si se specialiter obligavit ad hanc Religionem.

Expedit homini vovere, etsi inde per accidens aliquod periculum oriatur, ex defectu votentis.

Promissio facta Sanctis, vel Praelatis cadit sub voto materialiter, quatenus homo vovet Deo se implendum quod Sanctis, vel hominibus promittit.

Laudabilius est & magis meritorium facere aliquid ex voto, quam sine voto.

Votum

Votum solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis, & per professionem certæ Regulæ.

Res. 3. Alteri subditus non potest vovere sine sui superioris consensu in his in quibus illi subijcitur.

Homo liber ex quo pervenit ad annos pubertatis, est suæ potestatis, quantum ad spectantia ad suam personam, sed non quoad dispensationem domesticam.

Non valet votum Religiosi, sine consensu superioris, puellæ sine consensu patris, uxoris sine consensu mariti, servi sine consensu domini. Est tamen licitum.

Res. 4. Obligatio voti tolli potest 1. per irritationem. 2. per Epiikeiam. 3. per dispensationem. 4. per commutationem.

Est in Ecclesia potestas propriè dispensandi in voto, non modo simplici, sed etiam solemnî castitatis religiosæ.

Non constituitur quis Religiosus, per aliquam consecrationem, sed per tria vota substantialia.

Res. 5. Episcopus potest dispensare in omnibus votis, exceptis quinque vulgaribus summo Pontifici reservatis.

Parochi, aliive sacerdotes inferiores non habent per se loquendo, potestatem dispensandi in votis.

Ut quis possit dispensare in votis reservatis, non sufficit quod habeat generalem facultatem dispensandi in votis omnibus.

Potest vovens propria authoritate votum commutare in id quod evidenter melius est.

Non tamen fieri debet ejusmodi commutatio in votis Papæ reservatis, nisi quis ea in professionem vitæ Religiosæ commutare velit.

Ut commutatio voti fiat in æquale, requiritur ex probabiliore sententia, authoritas superioris.

Res. 6. Dispensatio voti data sine justa causa, non modo

modo est illicita, sed etiam irrita: at irritatio voti sine causa facta, valet.

Commutatio voti in melius, non requirit aliam causam, at commutatio in æquale, exigit.

Accedente causa sufficienti ad dispensationem, potest simpliciter dari dispensatio, tutius tamen est commutatione uti.

Confessarius habens potestatem commutandi vota, debet ea commutare in aliquid æquale. Quæ tamen in re non est nimis scrupulosè agendum.

Et si per se loquendo, magis expediat vota commutare in similia, non tamen est obligatio eam similitudinem servandi.

CAP. V. *Res. 1.* Juramentum est actus Religionis externus, quo Deus in testem invocatur.

Est duplex, assertorium, & promissorium. Est etiam duplex jurandi modus, unus per simplicem confessionem alter per execrationem.

Juramentum est per se licitum & honestum, per accidens verò illicitum, quando scilicet indebitè usurpatur.

In juramento tres conditiones debent reperiri, nempe judicium, veritas, & justitia.

Juramentum non est de rebus per se appetendis, sed de necessariis, quæ scilicet non quærentur, nisi ad subveniendum alicui infirmitati.

Creaturæ interdum assumuntur ad juramentum, non secundum se, sed quatenus veritas divina in iis manifestatur.

Res. 2. Juramentum assertorium obligat sub mortali, ad dicendum verum in quacunque materia.

Qui juramento promisit se aliquid facturum, peccat mortaliter si in re gravi, & licita non curet juramentum implere.

Non est peccatum mortale, partem aliquam exiguam materiæ, juramenti promissorii non implere.

Parvitas materiæ excusat à mortali, etsi tota materia juramenti negligatur. *Res.*

Res. 3. Iuramentum quod quis coactus facit coram Deo obligat, etsi obligatio cesset respectu cogentis.

Unde metu mortis promittens latroni centum nummos, tenetur solvere si promissioni iuramentum adhibuit.

Item obligat iuramentum redeundi ad carcerem, etiam cum periculo mortis siue iustæ, siue iniustæ.

Nota in his & similibus casibus promittentē posse obtinere dispensationem à iuramento, ut ab obligatione solvendi liberetur.

Res. 4. Quando non est eadem intentio jurantis, & ejus cui juratur, sine dolo jurans non tenetur iuramentum implere, nisi secundum propriam mentem.

Si autem jurans dolum adhibet, S. Thomas putat eum teneri iuramentum implere ad mentem alterius; quod tamen aliis videtur difficile.

Major est obligatio voti, quàm iuramenti promissorii; at minor quàm assertorii.

Res. 5. Aliqua ex causa rationabili dispensari potest in iuramento, sicut in lege, & in voto.

Quæ dispensatio non facit ut aliquid contra iuramentum fiat, sed ut quod cadebat sub iuramento, sub eo non cadat.

Ille potest dispensare in iuramento, in cuius utilitatem aliquid promissum est, non si ei promissum sit aliquid in honorem Dei, vel in utilitatem aliorum.

Episcopus potest dispensare in iuramento, de quo dubitatur, an sit licitum, vel illicitum.

Ipsemet jurans potest propria auctoritate; iuramentum commutare in id quod evidenter melius est modo ea commutatio non cedat in præjudicium promissarii.

Summo Pontifici sunt reservata iuramenta, quæ versantur circa materiam quinque votorum ipsi reservatorum.

Potest

Potest unusquisque irritare juramenta à sibi subditis facta, circa ea quæ ejus potestati subduntur.

An qui ex privilegio potest dispensare in votis, possit & in juramentis, alii ajunt alii negant. Omnes concedunt, cum qui potest relaxare juramenta, posse ea commutare, non vice versa.

Res. 6. In causis criminalibus testimonium pueri ante vigesimum annum non facit plenam fidem, sufficit tamen ad præsumptionem.

Ut autem pueri in civilibus testentur, sufficit ætas. 14. annorum.

Repelluntur etiam à juramento perjuri, maximè convicti in judicio, & quorum perjurium notum est, notoreitate facti.

Quod intellige de juramento quod ipsi juranti utile est, secus de oneroso, quale, est juramentum fidelitatis.

Ex gravi causa possunt Clerici jurare in manu laici, sine licentia prælati, nisi in certis casibus.

Res. 7. Assumptio divini nominis per modum adjurationis, est actus Religionis, adeoque licitus, modo cum debitis circumstantiis fiat.

Superiores ex causa necessaria, possunt suis inferioribus necessitatem agendi adjurando imponere.

Adjurando Deum non intendimus illius voluntatem, ut hominis, immutare, sed tantum æternæ voluntatis effectum recipere.

Non licet nobis adjurare Dæmones per modum deprecationis, sed per modum compulsionis.

Nec ut aliquid ab iis addiscamus, aut per eos obtineamus; nisi interdum ex divino instinctu.

Creaturæ irrationales adjurantur, vel per modum deprecationis ad Deum directæ, vel per modum compulsionis quæ ad Dæmonem dirigitur.

Adjuratio est actus specialis distinctus à juramento, & ab oratione.

In adjuratione, sicut & in juramento requiritur
cum

cum proportione veritas, iustitia, & iudicium.

Unde qui aliquem nomine Dei adjurat, ut rem mortaliter illicitam faciat, duplex peccatum mortale committit.

Nonnulla scitu digna, quæ in publica demonum adjuratione observari debent, habentur hoc loco.

CAP. V. *Ref. 1.* Superstitio est vitium Religioni oppositum per excessum; quatenus exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Quatuor illius sunt species 1. superstitio indebiti cultus veri Dei. 2. idololatria. 3. divinatio. 4. observantia. Addi solent. magia, & maleficium.

Ref. 2. Superstitio indebiti cultus est duplex, nimirum perniciofa & superflua. Perniciofa adhuc duplex, ex parte cultus, & ex parte colentis: Superflua etiam duplex, alia turpis, alia vana.

Peccatum est mortale ex genere suo, falsum cultum exhibere, ut aliquid vanum miscere divino officio tanquam partem illius.

Cultus superflua non est peccatum mortale, nisi sit contra præceptum graviter obligans, vel ex gravi contemptu oriatur.

Ref. 3. Tres sunt modi idololatriæ. 1. quando creaturæ, quam putas esse Deum, divinos honores interiorius, & exteriorius exhibes. 2. quando creaturæ quam probè nosti non esse Deum, divinos honores serio exhibes. 3. quando exteriorius divinos honores exhibes creaturæ, nec credens eam esse Deum, nec intendens colere ut Deum.

Primus tantum modus est idololatriæ propriè dicta, tertius tamen est grave peccatum: verum uterque secundo tanquam peiori cedit.

Non est peccatum idololatriæ, ut falsò putant hæretici, bona intentione colere verum Deum, sine Dei verbo & mandato.

Nulla etiam est idololatria, in eo cultu, quem exhibemus Eucharistiæ, Sanctis, eorumque imaginibus, & Reliquiis.

Eucha-

Eucharistia debet sub conditione adorari, quando dubitatur an consecratio ritè peracta sit, secus si nulla est ratio hac de re dubitandi.

Ref. 4. Divinationis duæ sunt species, alia qua expressè dæmon invocatur, alia qua tantùm tacitè, quatenus mediis vanis ad occulta cognoscenda adhibitis, se immiscet.

Hæc iterum duplex, una, quando ad præcognoscendum futura, aliquid consideramus in dispositionibus, aut motibus aliquarum rerum; alia, dum aliquid facimus, ut occulta nobis manifestentur.

Ad 1. caput reducuntur præstigium, necromantia, divinatio per Pythones, &c. Ad 2. astrologia judiciaria, augurium, chyromantia, &c. Ad 3. divinatio per sortes, quæ variis modis fieri potest.

Ref. 5. Divinatio est illicita, siue fiat per tacitam, siue per expressam dæmonis invocationem. Hæc tamen est peccatum longè gravius.

Unde divinatio futurorum contingentium, quæ fit per astra, est superstitiosa & illicita. Item illa quæ fit per somnia, naturaliter, vel arte dæmonum excitata.

Idem dic de divinatione per auguria, vel omina, si extendatur ultra id ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ.

Divinatio per sortes triplex est, divinatoria, consultoria, & divinatoria: quarum usus reprehenditur.

Ref. 6. Illicitum est uti observantiis artis notoriæ, qua quis utitur quibusdam figuris, aut verbis ad scientiam comparandam, quam ex se causare non possunt.

Illicitæ etiam sunt observationes ad corporum immutationem ordinatæ, puta ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi. Unde damnantur imagines quas astronomicas vocant.

Observationes quæ ordinantur ad cognitionem futuro-

futurorum eventuum sunt illicitæ: qualis est recitare singulis diebus certam orationem, ut scias cui nubere debeas, &c.

In scripturis & reliquiis ad collum suspensis, & in serpentum aliorumve animalium incantationibus aliquid superstitiosum misceri potest.

Res. 7. Magia duplex naturalis & superstitiosa, illa facit mira per causas naturales, hæc per signa, operum dæmonum.

Operatio magica dignoscitur tum ex causa, tum ex modo operandi, tum ex conditione effectus.

Talis operatio fit vel circa elementa, vel circa hominum corpora, vel circa eorum animas, antequam sint separata.

Maleficium est ars nocendi aliis, ex pacto expresso, aut tacito cum dæmone. Duplex est, quorum aliud vocatur amatorium, aliud dicitur veneficium.

Nefas est petere à malefico, ut maleficium tollat alio maleficio, etsi ad hoc paratus sit.

Neque licet generatim ab eo petere ut tollat maleficium, si constat, non posse ab eo tolli sine alio maleficio.

Secus si habet media licita, etsi moraliter certus sis maleficium ab eo non tollendum nisi alio maleficio maleficio.

Licet tollere ligamina, annulos, glomos capillorum sub limine domus ad nocendum alicui inferendum defossos, si id fieri possit sine maleficio.

Maleficus potest minis & moderatis verberibus cogi, ut tollat signa quibus alicui nocet.

Licitum est apponere signa per se indifferentia, quibus positis destruitur pactum cum dæmone initum, & dæmon cessat nocere.

Unde si pactum tale est, ut dæmon oblaturus sit maleficium, ex hypothesi quod tria sacra celebrentur, totidem possunt celebrari, ut maleficium cesset.

Si maleficus est ignotus, non potes alium inducere ad

ad quærendum signum. Si tamen id novit, potes illius scientia, et si arte dæmonis comparata, in tuum commodum uti.

CAP. VII. *Ref. 1.* Variæ sunt species irreligiositatis; quarum prima est tentatio Dei, verbis, aut factis; idque vel expressè, vel interpretativè facta.

Propter aliquam necessitatem se committere divino auxilio, id non est Deum tentare.

Tentare Deum ad hoc, ut ipse tentans agnoscat Dei virtutem, est peccatum; non, ut alii agnoscant.

Illicitum est velle probare per cognitionem speculativam, an voluntas Dei sit bona; non per affectivam seu experimentalem.

Tentare Deum est vitium Religioni oppositum, in quod cadit qui ad orationem sine debita præparatione accedit.

Superstitio est gravius peccatum tentatione Dei, quæ tamen ex genere suo peccatum est mortale.

Ref. 2. Secunda species irreligiositatis ad contemptum Dei spectans, est perjurium; quod rectè definiti potest, mendacium juramento firmatum.

Non ita est perjurus ille qui falsum jurat, quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat, quod putat esse falsum.

Perjurium est peccatum ad Dei irreverentiam spectans, adeoque Religioni oppositum, & ex genere suo mortale.

Novus civis tenetur servare statuta civitatis, non vi juramenti à civitate aliàs emissi, sed ex fidelitate qua socius bonorum, debet esse & onerum.

Mortaliter peccat, tum qui non implet quod coactus juravit, tum qui jocosè pejerat, modo jurare intendat.

Non peccat qui ex justa causa instat apud Judicem, ut aliquis juret quem scit falsò, aut per falsos Deos juraturum.

Ref. 3. Tertium vitium ad irreligiositatem perti-
nens,

nens, est sacrilegium, quod est speciale peccatum, & violatio rei sacrae dici potest.

Tres sunt species sacrilegii, quarum prima persona sacra, secunda loca sacra, tertia res alia sacra violantur.

Irreverentia erga Eucharistiam probabiliter constituitur in majori specie irreligiositatis, quam sit sacrilegium.

Prophanatio imaginum, & reliquiarum interdum est sacrilegium, contra Religionem, interdum peccatum inferius, contra duliam.

Conveniens poena sacrilegi, spectata a qualitate, est excommunicatio; spectata vero utilitate, per leges humanas recte imponitur poena capitis: per Ecclesiasticas vero, poena pecuniaria.

Ref. 4. Quartum vitium irreligiositatis, est simonia, quae definiri solet, studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Triplex est simonia mentalis eaque duplex, conventionalis, & realis.

Ref. 5. Simonia est, accipere pecuniam pro gratia sacramentorum, non autem accipere stipendium, pro sustentatione ministrantium sacramenta.

Similiter vendere, aut emere quod spirituale est in actibus spiritualibus, est simoniacum.

Potest praedicator, & divinum officium celebrans aliquid accipere, non quasi in pretium, sed in sustentationem.

Qui tamen scientia praeditus est, potest pretium suae doctrinae, vel consilii accipere, veluti operas suas locando.

Non licet pro ingressu monasterii, aliquid accipere quasi pretium; licet tamen pro victu, si ad hoc opes monasterii non sufficiunt.

Beneficium, quod aliud nihil est, quam jus ob titulum spiritualem, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae, vendi non potest.

Jus patronatus per se vendi non potest, vel in feudum

dum dari, sed transit cum villa quæ venditur, vel conceditur.

Res. 6. In resignationibus beneficiorum committitur simonia, tum quando fit resignatio, in manibus Ordinarii, in favorem tertii; tum quando sub specie permutationis, resignationes fiunt coram Ordinario, tum quando resignatio in favorem tertii facta fit cū regressu, aut cum accessu, aut cum ingressu.

In permutationibus beneficiorum simonia contingit primò, quando permutatio fit sine licentia Episcopi; aut si beneficia sint reservata, sine licentia Papæ.

Secundò, quando beneficium propria autoritate permutatur cum pensione, aut portione præstimoniali. Secus si autoritate Ordinarii, commutetur cum pensione clericali, in titulum beneficii erecta.

Tertiò, quando in permutatione dignioris cum minùs digno, datur pecunia in compensationem inæqualitatis illius spiritualis. Imò & quando beneficia, priùs purè & simpliciter permutantur; deinde eorum possessiones data & accepta pecunia, ad æqualitatem reducuntur.

Possunt interdum Episcopi imponere pensionem moderatam beneficiis, ut quando id necessarium est ad sustentationem resignantis, vel ad fructus adæquandos in permutatione beneficiorum.

Quartò, in materia beneficii omnia pacta onerosa, & transactiones sine consensu superioris factæ, reprobantur ut simoniacæ.

Res. 7. Quando aliquis jus acquisivit in beneficiū, non est simonia dare pecuniam ad redimendam injustam vexationem, quæ ad tale jus tollendum infertur.

Requiritur tamen 1. ut jus sit certum & indubitatum. 2. ut jus illud sit plenum, & non tantum inchoatum. 3. ut vexatio sit injusta. 4. ut quod datur ad eam tollendam, sit temporale.

Simo-

Simonia committitur, quando datur pecunia, ut quis ante jus acquisitum ad beneficium, redimat justam vexationem, qua impeditur ne tale jus acquirat.

Verum si vexatio sit injusta, & vexans possit quidem obesse, non tamen prodesse, licet vexationem redimere; secus si vexans etiam prodesse possit.

Ref. 8. Simonia committitur, quando datur beneficium pro munere à manu, id est pro pecunia, aliave re pretio aestimabili.

Non tamen est simonia, si munus aliquod offers collatori, ad ineundam illius gratiam, ut postea ex amicitia beneficium tibi conferat. Verum hoc in praxi non caret periculo.

Non est simonia, ex gratitudine, & ad satisfaciendum obligationi antidotali, dare beneficium; ejusmodi tamen obligatio sine simonia, in pactum deduci non potest.

Simonia est dare beneficium propter munus ab obsequio seu in compensationem obsequii exhibiti, ob quod temporalis merces debetur.

Non est tamen simonia, excluso omni pacto, servire Episcopo ad consequendam illius benevolentiam, & ex ea sperare beneficium.

Non est simonia, conferre beneficium cum onere temporali ei annexo, docendi v. c. Theologiam, vel Grammaticam: est tamen, conferre pro tali onere, ei minimè annexo.

Simonia est, dare beneficium pro obsequio spirituali jam exhibito, tum quando tale officium resolvitur in temporale, tum quando ante obsequium praestitum, initum est pactum conferendi beneficium in compensationem illius.

Est simonia, dare beneficium propter obsequium spirituale exhibendum, minimè ei annexum, & imposita ex pacto obligatione illud exhibendi: v. c. recitandi rot missas.

Est simonia, quando Prælatus dat beneficium alicui

cui ea lege, ut pro illo preces adhibeat apud Principem. Non tamen, si ob preces tuas Prælati alicui beneficium conferat.

Res. 9. Simonia mentalis non subjacet poenis in jure latis contra simoniacos. Idem dic de conventionali, nisi sit confidentiæ, quæ excommunicationi papali, aliisque poenis subjicitur.

Beneficium simoniacè acquisitum restituendum est superiori, & pretium illius ipsi danti, si beneficium nondum sit traditum, secus Ecclesiæ, vel pauperibus.

DE JUSTITIA.

CAP. VIII. **J**ustitia strictè sumpta definiri solet, *Res. 1.* Perpetua & constans voluntas jus suum unicuique tribuendi.

Distinguitur à temperantia & fortitudine, quia non sunt ad alterum; & à Religione, amicitia, pietate, aliisque virtutibus quæ sunt ad alterum, quia deficiunt à ratione æqualis, vel debiti.

Jus seu debitum legale est duplex, aliud simpliciter, aliud secundum quid. Prius quod respicitur à justitia, tres conditiones exigit. 1. ut simpliciter sit debitum. 2. ut constituat æqualitatem simpliciter. 3. ut sit simpliciter ad alterum.

Tale autem jus seu opus justum quod attenditur à justitia, supponit in alio jus exigendi, & respectu illius dicitur debitum & æquale.

Unde quando dicitur, proprium esse justitiæ constituere æqualitatem, hoc non debet semper intelligi de æqualitate rei ad rem, sed de æqualitate cum jure alterius.

Indeque colligi potest, quo sensu justitia dicatur habere medium rei, aliæ verò virtutes morales medium rationis.

Intelligitur quoque, eam non versari per se circa passiones, sed tantummodo circa res & actiones

externas, per quas homo ordinatur ad alterum.

Et rursus, objectum materiale justitiæ esse opus justum alteri debitum, formale idem opus ut debitum. Item, idem opus esse objectum quod, personam vero cui debetur, objectum cui.

Ref. 2. Justitia particularis vulgò dividitur in commutativam, & distributivam, tanquam in species distinctas.

In justitia distributiva medium sumitur, secundum geometricam proportionem; in commutativa, secundum arithmeticam.

Conditio personæ in justitia distributiva attenditur secundum se; in commutativa autem, per accidens.

Justitia distributiva, & commutativa non distinguuntur quoad materiam remotam, sed quoad proximam.

Distributiva respicit distributiones bonorum, & onerum communium, commutativa vero commutationes humanis usibus accommodatas, easque vel utrinque, ut in contractibus, vel ex parte tantum, ut in delictis voluntariis.

Porro circa has posteriores versatur, ut eas corrigat, & ad æqualitatem per debitam compensationem reducat.

In justitia distributiva justum ex contrapasso non constituitur, neque ut plurimum in commutativa, sed interdum per accidens.

Ref. 3. Inter species justitiæ strictè sumptæ numerari etiam solet justitia legalis quæ est virtus specialis bonum commune respiciens.

Unde distinguitur à pietate, & obedientia. Potest autem reduci ad justitiam commutativam.

Ref. 4. Justitia etiam vindicativa est vera species justitiæ, non tamen à commutativa distincta.

Persona læsa exercet quoad effectum, actum justitiæ commutativæ, quando à judice vindictam injuriæ commensam postulat.

CAP.

CAP. IX. *Res. 1.* Dominium à Juristis definitur, jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lex obstet.

Quæ definitio admittitur à Theologis, modo particula illa, *corporali*, ex ea tollatur.

Ea non competit dominio jurisdictionis, nec dominio proprietatis imperfecto sive directo, sive utili, sed perfecto quod proprietatem, & usum completur.

Uusus est jus utendi re aliena, salva illius substantia: usufructus verò jus ea utendi, & fruendi.

Servitus sumitur pro subjectione, seu obligatione quæ est in re alicujus, ut quodammodo serviat alteri, & pro jure tali obligationi respondente.

Sumitur quoque, non modo pro jure utendi, aut fruendi re aliena, sed etiam circa illam aliquid impediendi.

Possessio est duplex, alia facti, alia juris: prior definitur à Juristis, apprehensio, vel detentio rei corporalis adminiculo corporis animi, & juris. Posterior, jus insistendi alicui rei tanquam suæ, non prohibita possideri.

Verùm Theologicè prior potest definiri, Occupatio rei alicujus facta proprio nomine. Posterior vero, jus retinendi & utendi re occupata ab aliquo, tanquam proprio ipsius domino.

Res. 2. Dominium ut hîc sumitur, pro potestate liberè utendi re aliqua, est opus solius substantiæ intellectualis.

Omnis substantia intellectualis est capax domini. Nec tantùm Deus, & Angeli, sed etiam homines, imò & infantes.

Filii-familias nondum emancipati habent dominium, & usum-fructum bonorum castrensiùm, & quasi castrensiùm: Adventitiorum autem, non nisi proprietatem.

Et si servus non habeat eorum dominium, quæ acquirir

quirit ut servus, potest tamen habere acquiretorum alio titulo.

Homo rerum quas possidet, non amittit dominium, etsi in peccatum mortale labatur.

Ref. 3. Homo habet per se loquendo, dominium in res corporeas sub caelo existentes; quamvis non omnes sibi applicare possit.

Ecclesiae, & communitates habent dominium bonorum ipsis concessorum, etsi non possint ea alienare.

Religiosi tamen solemniter professi, nullius rei temporalis dominium in particulari habere possunt.

Unus homo potest dominium acquirere in alterum idque quatuor modis: nempe jure belli, navitate ex serva, iusta condemnatione, & emptione.

Consuetudine tamen introductum est, ut Christiani non fiant servi Christianorum, à quibus in bello capiuntur.

Homo non habet dominium in vitam, & membra corporis sui, sed est tantum eorum custos.

Verum est dominus suae famae & honoris, adeoque potest illius detrimentum pati, nisi id vergat in damnum alterius.

Dici etiam potest, hominem habere aliquo modo dominium bonorum spiritualium.

Ref. 4. Ad acquisitionem domini requiritur titulus, & plerumque rei traditio, seu apprehensio. Titulus tamen interdum sufficit, ut in acceptatione beneficii, & hereditatis.

In his & similibus casibus, per solum titulum datur jus in re, in aliis vero plerisque datur tantum jus ad rem.

Jus in re dicitur illud, quod immediatè tribuit actionem in rem; jus vero ad rem, quod tribuit tantam actionem in personam.

Res quae nullius sunt, fiunt primò occupantis, ita
ut qui

ut qui prius eas capit, acquirat earum dominium, nec possit iis privari, sine iniustitia.

Quomodo id debeat intelligi, in multarum rerum occupatione, vel inventione speciatim declaratur.

Res. 5. Legitimus modus comparandi alicujus rei, quæ alterius est dominium, est per voluntatem domini, illius dominium in alium transferentis.

Dominium non transfertur per solum actum internum, sicut per ejusmodi actum deperditur.

Promissio quæ est deliberata & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re aliqua bona & possibili, non obligat ante acceptationem, saltem ut plurimum.

Quod addo, quia promissiones factæ civitati, vel universitati, vel Ecclesiæ, vel hospitali obligant ante acceptationem.

Promissio seriò facta & acceptata obligat sub mortali, quando res promissa est notabilis. In quibusdam tamen casibus obligatio cessat.

Materia quæ est gravis in furto, non est eò ipso gravis in promissione, adeoque requiritur major ad peccatum mortale in ea constituendum.

Non transfertur dominium per contractum jure naturali validum, & jure civili, vel canopico irritum, Secus si talis contractus tantum non amittatur jure humano ut legitimus, nec detur actio contra debitorem.

Res. 6. Dispositione legis humanæ, dominium alicujus rei acquiritur sine consensu domini, per præscriptionem.

Præscriptio hic sumitur pro acquisitione domini, per continuationem possessionis, tempore à lege definito.

Ejus eavis est, ut non tantum in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ dominium transferat in possessorem.

Ut valeat, requiritur possessio saltem civilis, eaque propria, bona fides, titulus probabiliter presumptus, saltem ut plurimum, & tempus legitimum, seu jure prescriptum.

Ignorantia vincibilis sive sit juris, sive facti, non sufficit ad prescriptionem. Invincibilis vero si sit facti, aut juris dubii sufficit, non si sit juris perspicui.

Tempus ad prescriptionem requisitum varium, est, juxta varias condiciones rerum quæ prescribuntur.

Conceditur restitutio in integrum per quatuor annos post expletum tempus prescriptionis.

DE CONTRACTIBVS.

CAP. X. **C**ontractus est conventio mutua, seu *par*
Ref. 1. **C**ontractum ex quo vel ex utraque, vel saltem ex altera parte oritur obligatio.

Quidam contractus dicuntur perfici re, alii consensu, alii verbis, alii scriptura.

Contractus dividitur in nominatum & innominatum, cujus 4. sunt species vulgares, Do ut des, &c. 2. in contractum bonæ fidei, & stricti juris. 3. in lucrativum, & in onerosum.

Ref. 2. Ad valorem contractus requiritur consensus liber, procedens ex intentione se obligandi, & signo aliquo externo expressus.

Contractus factus per metum injustè incussum, valet, donec per sententiam irritetur. Qui tamen per talem contractum aliquid acquirit, tenetur ad restitutionem.

Error circa substantiam irritat contractum, non error circa rei accidentia, si sit tantum committens.

Iste tamen contractus in foro conscientie rescindi potest, ex parte decepti, quando dolus alterius contrahentis ei causam dedit.

Contra-

Contractus jure positivo, ob bonum commune vel in odium creditoris irritus, non firmatur juramento. Secus si ob privatam utilitatem debitoris irritus sit.

Contractus per juramentum firmati obligatio transit ad hæredes, non autem illius qui, et si juratus, invalidus manet.

Ref. 3. Inter contractus onerosos emptio, & venditio primum locum obtinet.

Ref. 4. Emptio est contractus, quo datur pretium pro merce. Venditio autem contractus, quo datur merx pro pretio.

Alii tamen malunt definire Contractum emptionis, & venditionis, per obligationem tradendi pretium pro merce, & mercem pro pretio, quam per traditionem ipsam.

Hic contractus est justus, quando pretium est æquale rei venditæ, injustus, quando est inæquale.

Pretium quod spectatis variis circumstantiis, à Principe taxatur, omnino justum est, consistitque in indivisibili; ita ut nequeat augeri, vel minui.

Aliud est pretium arbitrium, quod habet quandam latitudinem, & vulgò dividitur in summum, medium, & infimum.

Ex vi contractus emptionis, nunquam licet rem pluris vendere, aut minoris emere quàm valeat. Licet tamen ob lucrum cessans, & damnum emergens.

Idem etiam licet ob periculum amittendi pretiū, aut mercem: quo titulo excusantur, qui carius creditò vendunt, aut vilius anticipatè emunt.

Monopolia exercentes graviter peccant, ob notabile damnum quod Reipublicæ inferunt.

Ref. 5. Potest etiam in hoc contractu injustitia committi ratione rei venditæ, idque dupliciter. 1. si res spiritualis vendatur. 2. si res habens oculum defectum, vendatur ut sana & integra.

Venditor non manifestans vitium rei notabile

k s emptori,

emptori, tenetur ad restitutionem pretii, & damna nisi venditor proprio periculo eam emerit.

Contractus valet, si ex hypothese quod defectus mercis fuisset revelatus, emptor nihilominus emisset, quamquam minori pretio.

Venditor non tenetur manifestare vitium occultum, quando propter illud res non redditur notabiliter minus utilis ad id, pro quo emitur.

Contractus tamen nullus est tum si res empti non est, nisi sub conditione quod vitio careat; tum si venditor interrogatus de vitiis occultis, ea non detegat.

Quando vitium est apertum, venditor non tenetur illud manifestare, nisi ex charitate, cum videt illud ab emptore non cognosci.

Contractus valet, quando venditor ignorat vitium rei; debet tamen restituere excessum pretii, at non damnum, si quod inde ortum est, compensare.

Venditor tenetur de vitio occulto ipsi noto, et si in contractu generatim dicat, se nolle teneri de vitiis occultis rei, si quæ in ea sunt.

Emptor volens restituere rem emptam, ob notabile vitium in ea deprehensum, debet etiam restituere fructus illius.

Et venditor tenetur vice versa, restituere pretium emptori, & reparare damna, si quæ ex rei vitiosa venditione orta sunt.

Res. 6. Mutuum est contractus quo quis tradit alteri rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat postea tantundem ejusdem speciei & bonitatis.

Illius materia est ut plurimum, res usu consumptibilis, quæque consistit in numero, pondere & mensura.

Vitiatur per usuram, quæ est contractus, quo aliquid exigitur ultra sortem, tanquam ex justitia debitum, ex vi mutui.

Licet.

DE CONTRACTIBUS. 219

Licet non possit sumi auctarium ratione mutui, potest tamen in mutuo, idque donatione gratuita, ratione damni emergentis & lucri cessantis, pro onere mutuandi, ut fit in montibus pietatis, pro periculo fortis, ratione poenae conventionalis, & addendo pactum legis commissoriae in pignoribus.

In mutuo, omnia pacta quibus imponuntur onera aliqua pretio aestimabilia, ratione mutui, sunt usuraria.

Pactum restituendi totidem nummos, non est usurarium, si aequè dubium est an plus, an minus sint valituri. Secus si probabilius est plus valituros, & mutuans tamdiu servaturus non erat.

Quod si probabilius est, pecuniam minus valituram, pactum non est usurarium, etiam si mutuans alioquin id tempus servaturus esset.

Res. 7. Contractus census quo datur jus percipiendi certam pensionem, ex re alterius frugifera, per se licitus est.

Ut justus sit, debet 1. constitui in re fructifera. 2. emi justo pretio. 3. requiritur ut res secluso pacto asecurationis, & culpa censuarii, pereat censualista. 4. ut non possit res censualis alienari, sine consensu censualista.

Licita est emptio census, cum pacto retrovendendi facto in gratiam venditoris; modo venditor minuat de pretio, juxta aestimationem gravaminis.

Est etiam licita cum illo pacto, facta in gratiam emptoris; quamvis ut sic, in praxi sit periculosa, adeoque minimè consulenda.

Res. 3. Cambium est contractus, quo pecunia pro pecunia commutatur. Quod dividitur. 1. in siccum, & reale. 2. reale subdividitur in minutum, & locale.

Cambium siccum est usurarium, reale verò minutum seu simplex licitum est, etsi in eo aliquid accipiatur, supra valorem monetae lege constitutum.

Reale locale cum lucro moderato licitum est, sive

campfor det pecuniam alibi recipiendam, five accipiat, alibi solvendam.

Licita est per se loquendo, species quædam cambii, & recambii, quæ quibusdam locis est in usu. Est tamen in praxi periculosa.

Res. 9. Locatio, & conductio sunt unus & idem contractus, quo res, vel persona aliqua ad usum, vel fructum pro pretio alteri conceditur, & ab eodem accipitur.

Qui operam suam alicui pro justo pretio locavit, non potest tantundem ab alio accipere, cui est a quæ commoda ac si pro eo solo exhiberetur.

Solvendum est justum stipendium famulis, modo debitam operam præstiterint.

Nefas est famulis occulta uti compensatione, surripiendo aliquid supra id de quo conventum est.

Emphyteusis est contractus, quo quis tradit rem suam immobilem, cum translatione domini utilis, retento directo, sub certa pensione proprietario solvenda.

Feudum verò est contractus, quo, retento dominio directo, datur alteri res immobilis, quoad dominium utile, sub onere exhibendi fidelitatem, & obsequium personale.

Dividitur multipliciter, ac speciatim in ligium, quo juratur fidelitas contra omnem hominem, & non ligium, quo juratur cum exceptione prioris domini.

Contractus societatis, qui est, conventio duorum, aut plurium facta ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, in usum, aut quæstum communem, ex se licitus est.

Quando unus apponit solam pecuniam, & alius solam industriam, interdum divisio facienda est ex tota summa constante ex forte & lucro, ut plurimum, verò ex solo lucro.

In contractu societatis possunt conjungi duo alii contractus, quorum altero lucrum aliquod certum, altero principale assicretur.

Om-

Omnisque possunt implicite sic cum mercatore iniri, Confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque, modo licito.

DE RESTITUTIONE.

CAP. XI. **R**estitutio est actus ad salutem necessarius, non quidem necessitate mediæ, sed præcepti.

Præceptum istud est negativum, de non retinenda re aliena, reduciturque ad præceptum non furandi.

Obligatio restituendi non oritur ex violatione charitatis, aliarumve virtutum, à justitia distinctarum.

Oritur autem ex violatione justitiæ commutativæ, imò & ex violatione distributivæ.

Hæc tamen posterior restitutio non est proxime actus justitiæ distributivæ, sed commutativæ.

Ref. 2. Obligatio restituendi oritur 1. ex re accepta, 2. ex injusta acceptatione, 3. ex utraque.

Rem alienam bona fide possidens, tenetur eam restituere, cum primum novit non esse suam.

Quod sic intellige, ut non possit pretium quo eam emit, à domino exigere, sed tantum à fure repetere.

Si bona fide eam consumpsit, id tantum tenetur restituere, in quo ditior factus est.

Quando dubitare incipit an sit aliena, debet veritatem serio investigare, qua non detecta, dubium in praxi deponat.

Possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem rei, & fructuum quos ex ea percepit, eorumque quos dominus percepisset.

Ref. 3. Ille maximè restituere tenetur, qui ut causa principalis alteri damnum infert.

Ut quis teneatur restituere, ob damnum quod extra contractum illatum est, requiritur culpa Theologica, seu verum peccatum, sive sit mortale, sive veniale.

Nulla est obligatio compensandi damnum, ex
presupposito contractu fortuito ortum.

Excipe 1. nisi culpa præcesserit casum. 2. nisi inter-
cesserit culpabilis mora 3. nisi accipiens se expresse
obligaverit ad casum fortuitum; & non tantum gene-
ratim ad omnem casum.

In contractibus qui sunt in gratiam solius accipi-
entis, iste tenetur etiam de culpa levissima: at in iis
qui sunt in gratiam solius dantis, accipiens non tene-
tur nisi de culpa lata: in contractibus vero qui in bo-
num utriusque redundant, accipiens tenetur de cul-
pa levi, non de levissima.

Cooperantes ad damnum alicui illatum tenentur
restituere. Qui omnes duobus his versibus compre-
henduntur

*In sio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, metus, non obstans, non manifestans.*

Quando multi communi consilio ad damnum ali-
quod inferendam concurrunt, singuli tenentur in
solidum: aliàs quisque tenetur tantum pro parte.

Quando actio est lucrativa, ille tenetur primò re-
stituere qui rem injustè acceptam apud se habet, aut
consumpsit: quando non est lucrativa, ille qui man-
davit, deinde executor, &c.

Quando principalis debitor restituit, alii ad nihil
tenentur; at quando restituens non est principalis
debitor, superiores tenentur illi refundere, non in-
feriores.

Ref. 5. Bona incerta probabiliter possunt retineri,
quando per contractum justum bona fide acquisita
sunt: sed tutius est, ea erogare in pauperes.

Idem dic de inventis, si præmissa diligenti inqui-
sitione, eorum dominus non compareat.

Si autem bona incerta per injustitiam accepta
sunt, ea retineri non possunt, sed in pauperes distri-
bui debent.

Bona

Bona certa ut plurimum domino suo, aut iusto possessori restitui debent.

Debitor ex contractu tenetur restituere tempore condicto, debitor verò ex delicto, quamprimum restituere debet.

Si obligatio oriatur ex contractu, restitutio fieri debet in loco qui in contractu exprimitur, vel ubi res accipitur.

Rei bona fide possessæ restitutio fieri debet, in loco ubi reperitur, at mala fide possessæ restitutio fieri debet in loco, ubi dominus eam possideret, deductis deducendis.

Res. 6. Quando bona debitoris non sufficiunt ad satisfaciendum omnibus creditoribus, in primis solvenda prius sunt debita certa, quàm incerta; nisi hæc eadem numero existant.

Secundò inter creditores certos ille præferendus est, qui credito vendidit rem, quæ adhuc extat apud emptorem.

Tertiò debita orta ex contractu oneroso, prius solvi debent, quàm orta ex contractu gratioso.

Quartò prius solvendum creditoribus hypothecariis, quàm chirographariis.

Quintò inter creditores hypothecarios ille præferendus, cui res prius fuit hypothecata, nisi pecunia alterius empta, aut constructa, aut conservata fuerit.

Sextò inter creditores chirographarios, prius solvendum privilegiatis, quàm aliis.

Septimò inter non privilegiatos, non est habenda ratio temporis, adeoque primò petenti integrè satisfieri potest.

Octavò, etsi eorum unus sit pauper, id non sufficit ut prius illi, quàm alteri solvere tenearis.

Res. 7. Restitutio differri potest 1. quando probabiliter timetur eam creditori graviter fore perniciosa. 2. quando non potest debitor restituere, sine gravi damno, vel infamia. 3. quando debitor

est

est in extrema, aut gravi necessitate. 4. propter cessionem bonorum.

Potest verò omitti 1. ob remissionem, seu condonationem sive expressam, sive tacitam. 2. quando sufficiens compensatio facta est à creditore. 3. si quantum debes tuo creditori, tantum solvas creditori illius. 4. quando debita sunt incerta, & à summo Pontifice compositio obtinetur.

Ære alieno gravatus non debet Religionem ingredi, si spes sit eum manendo in saculo, debita, quibus obstrictus est, persoluturum.

Si tamen Religionem ingreditur, antequam satisfaciat, professio valet; verum tenetur aliquo artificio aliquid lucrari, ut creditoribus satisfaciatur.

CAP. XII. *Res. 1.* Qui vi, vel fraude aliquem ad peccatum induxit, tenetur ex justitia curare, ut seductus emendetur; qui verò suasionibus, ad id tantum tenetur ex charitate.

Unde qui vi, vel fraude aliquem ab ingressu Religionis, tenetur erga Religionem, & erga abductum, de damno inde sequuto.

Qui alterum injustè læsit, quoad bona animi naturalia, tenetur compensare damnum, imò & quantum fieri potest ipsam privationem.

Qui alium injustè impedit à consequutione beneficii, ad quod jus habebat, tenetur ad restitutionem, juxta talis juris æstimationem.

Quando beneficium datur in concursu, qui curat ut illud sibi, notabiliter minus digno conferatur, tenetur ad restitutionem erga magis dignum. Secus si non datur in concursu, & accipiens est dignus.

Eligens indignum tenetur restituere Ecclesiæ, eligens verò dignum in concursu, debet digniori restituere: Si tamen sunt plures electores, potest minor pars aliam, quæ vult indignum eligere, ad se trahere ad eligendum dignum.

Res. 2. Qui privata autoritate proximum inju-

DE RESTITUTIONE. 215

injustè occidit, tenetur ad expensas, & damna.

Restitutio facienda est proximis seu necessariis heredibus, non autem aliis.

Provocantes se ad duellum non tenentur ad restitutionem, si alter alterum occidat.

Idem dic de eo qui cum debito moderamine occidit in vasorem, etsi causam dederit invasioni. Et de eo qui casu aliquem occidit.

Judex tenetur ad restitutionem damnorum, quando aut non sibi subditum, aut non servato ordine juris aliquem condemnat; nisi aliter eum posset legitimè damnare.

Testis qui scienter falsum testimonium dixit, tenetur non modo damnum compensare, sed etiam testimonium suum retractare, si talis retractatio sit profutura.

Qui non se offert ut testetur, quando id necessarium est ad liberandum innocentem, peccat contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem.

Qui verò legitimè interrogatus, fraude declinat actum testificandi, tenetur ad restitutionem damni sequuti.

Ad quid teneatur qui Virginem constupravit, & adulterium commisit.

Res. 3. Detrahens de aliquo in re gravi, sive dicendo falsum, sive occultum injustè revelando, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem famæ.

Qui peccata alterius audita sic refert, ut meritò audientes credere possint, vera esse quæ dicit, peccat mortaliter.

Qui falsum dicendo, aliquem infamavit, tenetur dictum retractare; qui occultum revelando, tenetur honorificè loqui de eo, de quo detraxit, & coram iisdem; qui verò audita retulit, debet dicere se leviter retulisse, vel hujusmodi rumoribus fidem non esse adhibendam.

Oblis.

Obligatio restituendi cessat tum si infamatus remittat, tum si quis longè inferiorem infamavit, nec possit restituere sine jactura propriae famae, tum si infamatus, alia via famam recuperavit, aut diuturnitate temporis infamia extincta sit, tum si ille quem infamasti, te vicissim in simili materia infamet.

Restituendi obligatio oritur ex contumelia, derisione, & susurratione; non tamen præcisè ex judicio temerario.

Res. 4. Qui per furtum aliquid notabile surripuit, tenetur sub mortali ad restitutionem.

Res furto ablata restituenda est si extat, etsi sit ameliorata; si non extat, æquivalenter compensanda. Debet etiam compensari lucrum cessans, & damnum emergens.

Probabile est, non esse ut plurimum injungendam restitutionem iis, qui paulatim furando ad summam notabilem pervenerunt.

Excipe, nisi poenitens furatus sit, ex intentione perveniendi ad summam notabilem, aut nisi omnia furta habeant aliqua ratione modum unius, ut fit dum mercatores falsis ponderibus, aut mensuris merces distrahunt.

Fraudantes vestigalia, & gabellas à Principibus justè impositas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem.

Tenetur ad restitutionem, qui per ludum aliquid acquisivit ab iis, qui res suas alienare non possunt, ut minores.

Si minor solvat quod per ludum amisit, potest collusor tutà conscientia acceptum retinere, donec in judicio repetatur.

Tenetur ad restitutionem, qui aliquid lucratus est ab eo, quem vi, aut gravi metu impulit ad ludendum.

Non tenetur ad restitutionem adhibens fraudes consuetas; secus si extraordinarias, & collusori ignotas.

Tene-

DE RESTITUTIONE. 227

Tenetur restituere qui, cum longè majorem in ludo peritiam habeat, fingit se minus peritum, ut ita simpliciores ad ludendum inducat.

Qui credita pecunia, aliquid perdidit ludo lege humana prohibito, non tenetur in foro conscientia illud solvere.

Etsi victor non possit rem sic lucratam extorquere, potest tamen eam exigere, & si solvatur, retinere; nisi per sententiam cogatur eam restituere.

F I N I S.

